

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Van koelies, klontongs en kapiteins : het beeld van de Chinezen in Indisch-Nederlands literair proza 1880-1950

Dharmowijono, W.

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Dharmowijono, W. (2009). *Van koelies, klontongs en kapiteins : het beeld van de Chinezen in Indisch-Nederlands literair proza 1880-1950*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

4. HET BEELD VAN DE CHINEZEN IN INDISCH-NEDERLANDS LITERAIR PROZA

Nog altoos is de Mongool, die hier onder den naam van Chinees rondzwerft, een model van leelijkheid. Niet, dat de natuur hem zoo bijzonder misdeeld heeft: de Chinees heeft noch het domdierlijke van den Neger, noch het aapachtige dat den Javaan soms kenmerkt, noch het roofvogelprofiel van den Roodhuid: zijne leelijkheid zetelt minder in lomphed en onbevalligheid van vormen dan wel in onbehaaglijkheid, ja, terugstootendheid van uitdrukking. De geheele geschiedenis van China, het geheele karakter van zijne beschaving, godsdienst en levensopvatting staat op het gelaat van den Chinees te lezen: de geschiedenis van een lafhartig, leugenachtig volk; het karakter eener beschaving, die geen andere beweging kent dan die van het vastgebonden rund in de wei; van een godsdienst die, zoo hij al in zijne stichters den stempel droeg van edelen zin en wijsgeerigen blik, toch dat onuitsprekelijke iets mist, dat het Buddhisme, Joden- en Christendom kenmerkt en dat zoowel enkele menschen als geheele volkeren kan aanvuren tot een geestdriftig streven naar het grootsche en het heilige; het karakter eener levensopvatting, waaraan alle ideaal ontbreekt en die geen andere illusies kent, dan rijk en zwaarlijvig worden.

Uit deze regelen spreekt geen sympathie voor de Chineezen, wel? Ik zou ook niet gaarne verdacht worden van dergelijke sympathieën; zij zouden voorwaar niet getuigen van een hooge opvatting van menschenadel en menschenwaarde. Ik erken, dat het groote en edele bij geen mensch of volk geheel onvermengd voorkomt; maar ik geloof, dat het laaghartige en de platte ingenomenheid met het stoffelijk welzijn, nergens zóó duidelijk op den voorgrond treedt als bij de lafhartige naneven der Hunnen, die tenminste nog de verdienste hadden van woeste, stormachtige dapperheid.

Nellie (ps. van J.M.P. van Kol-Porney). 1884. *Brieven aan Minette*. 's-Gravenhage: Stenberg, pag. 97

De eigenaar van een bekend Chineesch Restaurant te Medan “Tip Top”, de heer Jang Kie, organiseert zijn hulp voor de blanda’s¹ tot in de perfectie en opent een klein eethuisje, waar men door een achterdeurtje langs allerlei smalle steegjes binnenkomt, alleen voor de Nederlanders. Het is in een buurt waar weinig Japanners komen. Hier wordt men gratis bediend, en van het beste. Hier is de ontmoetingsplaats waar clandestiene correspondentie wordt uitgewisseld, hier ontmoeten zelfs mannen en vrouwen elkaar die “voor specialistische medische behandeling” een dagje in Medan vertoeven en die voor een uurtje aan hun Japanschen bewaker ontsnapt zijn. Het gelukt den heer Jang Kie zelfs voedselpakketten naar de vrouwenkampen te zenden, en met Kerstmis en Sinterklaas stuurt hij de vrouwen taarten en banketletters, waarin briefjes van haar mannen gebakken zijn. Hoe het hem altijd gelukt den Japanner in de luren te leggen, men weet het niet, en Jang Kie lacht maar. Het gaat heel lang goed, totdat Jang Kie kort voor de bevrijding door de Kempei-tai wordt gearresteerd. Eenige dagen later is zijn zwaar mishandeld lijk thuisgebracht. De familieleden moeten een verklaring onderteekenen, dat Jang Kie in zijn woning aan een ziekte gestorven is....

Willem Brandt (ps. van W.S.B. Klooster). 1957. *De gele terreur*.
Tweede druk. ‘s-Gravenhage: Van Hoeve, pag. 76-77

¹ Blanda: Nederlander

In dit hoofdstuk gaan we op zoek naar het beeld van de Chinezen, mannen zowel als vrouwen, zoals dat geschetst wordt in het Indisch-Nederlands literair proza dat verschenen is tussen 1880 en 1950. De citaten op de voorgaande pagina's, die uit prozateksten komen die zijn uitgegeven met een tussenpoos van meer dan een halve eeuw, laten reeds zien dat er geen eenduidig beeld van de Chinezen is en doen verwachten dat er een ontwikkeling is waar te nemen van een negatief beeld naar een positief gekleurde representatie. Deze ontwikkeling kan niet los gezien worden van de situatie waarin de Chinezen in Nederlands-Indië verkeerden en de functie die zij in de koloniale samenleving vervulden. De bespreking van de literaire teksten die aan de orde komen, is ingedeeld volgens deze functies, waarbij is gekozen voor die functies die niet alleen belangrijk waren tijdens de behandelde periode (1880-1950) maar ook een nawerking hebben gehad op de wijze waarop de Chinezen in Indonesië na 1950 behandeld werden.

Achtereenvolgens zullen in zes subhoofdstukken belicht worden: de Chinese mijnwerkers in West-Borneo, Banka en Billiton, de klontong-Chinezen, de pachters en officieren, de koelies, de Chinezen voor en tijdens de Chinezenmoord in Batavia in 1740, en ten slotte de vrouwen. Ieder subhoofdstuk bestaat uit een algemene inleiding, gevolgd door een bespreking van de historische achtergrond. Zoals reeds aangegeven in het inleidend hoofdstuk, zijn de besprekingen tamelijk uitgebreid, omdat verondersteld wordt dat de geschiedenis niet bekend is bij het grootste deel van de lezers. Vervolgens wordt een kort overzicht van de voor dat subhoofdstuk relevante literatuur gegeven. Tot die literatuur behoren niet alleen romans en verhalen, maar ook literaire egodocumenten. Daarna volgt een beschouwing van het beeld van de Chinezen in de besproken teksten. Van het beeld van de Chinezen dat uit de teksten naar voren komt, wordt (op een grijze achtergrond) een samenvatting gegeven. Elk subhoofdstuk wordt besloten met een samenvattende conclusie.